

СРЕДЊОВЕКОВНИ ПЕЧАТИ БЕОГРАДА

У главним цртама средњовековна прошлост Београда је позната. Постоје општи оквири у којима се одвијао свакодневни живот његових житеља. Проучени су велики ратни сукоби чији је сведок и саучесник тако често био, углавном су јасне дубоке етничке промене којима је подлегао, уочени су снажни културни и верски утицаји који су га захватили и обликовали. И поред све неуједначености наших знања о појединим раздобљима његове историје, чињеница је да постоји поуздан ослонац за даља истраживања на том подручју. Анализа досад постигнутих резултата показује да се данас у ствари више зна о приликама које су утицале на живот града, но што смо проникли у његову свакидашњицу, у последице свих тих промена којима је био излаган. Изгледа да смо тек на прагу упознавања живота који је струјао његовим улицама и домовима, на почетку трагања за облицима живљења у насељу. Далеко смо од могућности реконструкције градских кућа, или тргова на пример, мало знамо о предметима свакодневне употребе, непознате су нам навике и обичаји људи тога доба. До тих сазнања води онај најспорији, али незаобилазан пут упознавања живота једног града. За Београд је он посебно тежак, јер су стална разарања која је доживљавао највише погађала управо материјалне трагове његовог постојања, многе уклањајући заувек са његовог тла. И тако, опет, треба у историји суседних народа тражити одломке београдске прошлости, сачуване стицајем околности, у другим срединама.

Овај рад је посвећен печатима београдских црквених великодостојника. У трагању за печатима који су у Београду употребљавани обавили смо последњих година, у више наврата, истраживања у мађарским архивима. С обзиром на дуга

раздобља угарске власти над градом и развијени градски живот управо у последњих сто година његове средњовековне прошлости (1427—1521), мађарски архиви су пружали прворазредне могућности откривања и печата којима су градске власти или појединци оверавали разна документа.

Печат који овом приликом објављујемо је и први познати печат који се односи на средњовековни Београд. Сачувано је више података о печатима који су коришћени у Београду, али до сада ниједан такав примерак није откривен.¹ Овај рад, стога, представља покушај да се погледом обухвати и једна област градске прошлости, која је све до сада остала сасвим непозната науци и савременим читаоцима.

У Државном архиву Мађарске у Будимпешти пронашли смо печат католичког епископа Антонија из 1431. године. Он припада периоду угарске власти над градом, и то раздобљу у коме је краљ Жигмунд (1387—1437) настојао да Београд, тек преузет од Срба 1427. године, чврсто веже за Угарску, односно за њене интересе. До сада непознати подаци о епископу Антонију истовремено су и повод да се постави и једно шире питање — какве су биле верске прилике у Београду под угарском влашћу (1427—1521) и да ли оне, на свој начин, указују и на етнички састав становника града.

Документ на којем се налази печат београдског епископа састављен је по налогу викара острогонске цркве, епископа Августина, који објављује да је у част св. Марије Магдалене посветио једну капелу, дарујући је разним правима и привилегијама. Реч је о капели изграђеној у Угарској, на подручју острогонске архиепископије.² Београдски епископ Антоније је само, накнадно, потврдио тај документ и оверио га 1431. године својим печатом и

сам даривајући поменути капелу. Његов текст је стога касније дописан на крају документа. Услед савијања пергаментa, текст је оштећен на неколико места. Без обзира на то, јасни су и читки основни подаци: Антоније, епископ Београда, саопштава да је поменути капелу даривао правом продаји индугенција и ставио свој печат на наведени текст. Он је то учинио августа 1431. године у месту Лехниц.³ Лехниц се налази у Сепешкој жупанији, на угарско-пољској граници у XV веку.⁴

На документу се налазе два viseћа печата. Леви, округли и мањи печат припада епископу Августину. Печатна слика је црвене боје са хералдичким знаком и симболом. Уз ивицу печата се пружа натпис: *S(igillum) Augusti epi(scopi) Talonen(sis)*.⁵

Поред њега, са десне стране, налази се печат београдског епископа Антонија.⁶ Припада групи тзв. viseћих печата (*sigillum pendens*). Причвршћен је за документ пажљиво уплетеном врпцом, која је заменила првобитну, током времена уништenu врпцу. Она је направљена у новије време, када је и сам печат поправљен и заштићен. Стари отвори на пергаменту, које је издавач документа користио за стављање печата, видљиви су и данас. Њих је ресторатор искористио да печат причврсти за документ.

Печат београдског епископа Антонија по димензијама се може сврстати у групу тзв. великих печата. Димензије печатне слике су 36 mm × 70 mm, а печатне груде — 45 mm × 80 mm. Печатна грудa је прављена од воска природне боје и пажљиво је обликована. По облику то је готски (параболичан) печат, нарочито чест у круговима црквених великодостојника на Западу.⁷ Печат је оштећен у доњем делу, нарочито у десном доњем делу, тако да је данас невидљив један део печатне слике. Оштећења су у новије време поправљена воштаном масом природне боје, тако да је печат целовит и заштићен од даљег пропадања.

Печатна слика је зелене боје. Уз њену ивицу налази се легенда, у којој се наводи име корисника и његова титула. Ту се, већ према уобичајеном начину скраћивања, јасно види следећи натпис:

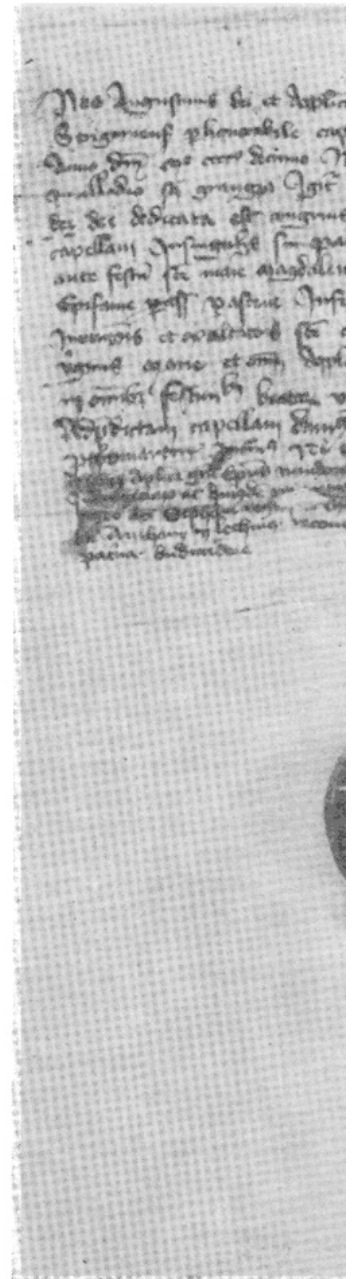
S(igillum) Antoni epi(scopi) Nand(or) Albe(nsis)

У средишњем делу печатне слике приказана је Богородица са дететом на престолу, који је готски обликован. Испод

тога налази се представа монаха у клечећем ставу. Може се претпоставити да је приказан сам београдски епископ, јер се сличне представе често сусрећу на печатима црквених великодостојника у католичком свету.⁸

У доњем делу печатне слике, са стране, налазе се два гроба. Један од њих, и то онај у левом доњем углу, видљив је, приказан је на штиту; други, у десном доњем углу, услед оштећења печата, готово је сасвим уништен. Примећује се само леви горњи део штита. Било је уобичајено да хералдички симбол на левој страни печата представља грб власника, дакле, самог епископа Антонија, док је други, у овом случају невидљиви грб, обично представљао грб његове епископије.⁹ У нашем случају била би то београдска епископија.

Позната је чињеница да је величина печата у средњем веку углавном одговарала угледу лица које га је користило. Печат епископа Антонија по својим димензијама припада групи великих печата. Нема сумње да се тим одражава уваженост самог Антонија, али и углед који је београдска епископија имала у хришћанском свету. Без обзира на све тешкоће с којима се католичка црква борила у Београду,

1. Део текста и печат (десни печат) београдског епископа Антонија

чињеница је да је она црквеном поглавару пружала угледну титулу.

Међутим, поред печата, наш документ пружа податак да се београдски епископ

купили о католичкој епископији у Београду не само што допуњавају досад познату слику о томе, већ пружају основа за смелије закључке у погледу верских

Un fragment du texte, et le sceau (sceau de droite) de l'évêque de Belgrade, Antonije

Антоније у лето 1431. године налазио у месту Лехниц, далеко ван Београда, па се поставља питање је ли то тренутна одсутност епископа ван Београда или трајније стање. Подаци које смо недавно при-

2 Печат београдског епископа Антонија са натписом

Le sceau de l'évêque de Belgrade, Antonije, avec l'inscription

прилика у граду. Стога их овом приликом објављујемо.

По ономе што се данас зна, изгледа да католичка пропаганда у Београду никад није имала велики одјек. Град насељен

српским живљем, одавно верски опредељеним, није прихватао римску цркву, односно њену организацију. Све што се зна о делатности католичких свештеника у Београду у XIII и XIV веку, указује углавном на тешкоће на које су они наилазили и отпоре које су покушали да савладају. Чак и у време дуге угарске власти над градом стање се, изгледа, није битније мењало. Без довољно материјалних средстава за рад, без пространих поседа, који би их обезбеђивали, и без подршке у народу, тешко се шта могло и учинити. Већина београдских епископа за које знамо стално се борила са сиромаштвом, па су многи међу њима били ослобођени убичајених плаћања папској курији.¹⁰

Када је Београд почетком XV века дошао под српску власт, стање се за католичко свештенство у граду погоршало. Читава делатност деспота Стефана Лазаревића била је усмерена на то да град постане центар друштва коме је католичанство било страна.¹¹ Насељавање српског живља у новој престоници свакако је сужавало оквире рада католичких свештеника. То стање препознајемо у молби коју је 14. јуна 1421. године упутио папи новоизабрани београдски епископ, тражећи да му се одобри да задржи неке приходе у Угарској. Своју је молбу образлагао тврдњом да су добра београдске епископије растурина услед ратова против Турака.¹² Шест месеци касније, варадински епископ Андрија је још тачније приказао стање и положај београдског епископа Николе. Он је у писму папи навео да се Београд и његова дијецеза налазе у рукама неверника.¹³ За Београд то је било управо најнапредније доба деспотове владавине.

Београд је после деспотове смрти поново прикључен Угарској 1427. године. Повлачење српског двора, војске, управе, вероватно и дела становништва, ма како оно изгледало савременицима драматично и неправедно,¹⁴ није значило уништење читавог деспотовог дела. За Србију је неоспорно то био огроман губитак, уступак великом суседу који се није одрицао својих права на том подручју. Угарска је 1427. године добила једну изузетно значајну тврђаву, грађену средствима снажне Србије деспотовог доба. Уместо полуразрушеног града, који је уступљен Стефану Лазаревићу почетком XV века, краљ Жигмунд је 1427. године добио прворазред-

ни војни објекат, веома потребан угарском друштву.

Па ипак, српско становништво је махом остало у њему, додуше потиснуто у Доњи град и изван њега, али присутно. Са широким ослоном на околне српске области, Београд је до краја угарске власти остао претежно српско насеље, с војним и управним апаратом Угарске ограниченим махом на Горњи град. Иако је краљ Жигмунд настојао да у Београд привуче људе из разних области Угарске, свакако и из разлога успешније одбране,¹⁵ мало је података који би потврдили успех те политике. Верске прилике у граду као да потврђују схватање да су католици увек били у мањини. Београдске епископе, које познајемо у раздобљу после 1427. године, увек затичемо на разним дужностима ван Београда, у другим областима Угарске. Њихова делатност није забележена у Београду. Вести о њима налазимо у вези с њиховим избором или пословима у другим градовима Угарске. Није епископ Антоније из 1431. године једини епископ кога затичемо далеко ван дијецезе која му је била поверена. И други подаци указују на исту појаву.¹⁶ Веома је речит пример епископа Томе, пароха цркве св. Марије Магдалене у Будиму.

За београдског епископа Тома је изабран после смрти епископа Антонија,¹⁷ а свој траг оставио је у историји, колико сада знамо, управо захваљујући раду у Будиму. Помиње се у два досад непозната документа острогонске цркве. Први пут се помиње 24. јуна 1452. године као сведок приликом састављања једног документа »*in ecclesia parochiali sancte Marie Magdalene de castro Budensi*«. ¹⁸ У јесен исте године учествовао је, с још двојицом будимских свештеника, у решавању спора који је избио око прикупљања десетка у парохији цркве св. Андрије у веспримској дијецези. Спор је узео маха, па је чак Базелски сабор овластио двојицу својих представника да спор приведу крају. Управо њима се обратио писмом епископ Тома. Документ је састављен у Будиму 3. септембра 1452. године.¹⁹ На документу се налази печат епископа Томе, поред печата друге двојице свештеника. То је тзв. утиснути печат (*sigillum impressum*). Сва три печата су веома оштећена, тако да су натписи нечитки, а не може се са сигурношћу препознати ни печатна слика. Изгледа да је на једном од њих, који би могао бити печат епископа Томе, реч о печату са пред-

ставом светитеља у средишњем делу печатне слике.

Црква св. Марије Магдалене, о којој је реч у поменутом тексту, једна је од три парохијске цркве у Будиму. Она је изграђена у XIII веку. Њеним оснивачима су сматрани становници подграђа Будима. Под њену јурисдикцију потпадали су становници словенског подграђа Будима (*Tótfalu*), као и насеље *Szombathely*, у којем се црква и налазила.²⁰

У другој половини XV века, нарочито после драматичне борбе 1456. године, прилике су у Београду, односно на угарско-турској граници тога доба, постајале све неизвесније. За београдског епископа Петра (*Petrus de Szegedino*) се у једном писму које му је било упућено 27. октобра 1476. године каже да живи у Весприму.²¹ Тешко је рећи коликог су утицаја имали ти црквени поглавари на живот у Београду. По свој прилици су преко викара управљали пословима своје дијецезе уз повремене личне посете граду, како се то иначе радило у сличним ситуацијама у Угарској. Запажа се, међутим, да католичке поглаваре Београда налазимо ван Београда и у време владе краља Жигмунда, који је

водио и настојао да води активну анти-турску политику, у којој је Београд имао истакнуто место. Временом се та пракса само повећавала. Све то указује да услова за рад, пре свега оних материјалних, у Београду није било. Очигледно лишени великих добара које су црквени великодостојници у Угарској иначе имали, лишени прихода од верника којих у Београду изгледа никада није било много, окружени непријатељством православног живља, они су радије боравили у Угарској, у другим местима. Управо та слика верских прилика у Београду, ма како она била ограничена малим бројем вести које имамо, показује да Угарска није успела да у битнијим размерама измени структуру становништва у Београду, што се и из других извештаја о стању у Београду (углавном у време борби против Турака) могло наслутити. У другој половини XV века угарски владари то, изгледа, нису ни покушавали.

После пада Београда под турску власт 1521. године помињу се у Угарској у више наврата титуларни епископи Београда, који са својом дијецезом више нису могли одржавати везе.²²

НАПОМЕНЕ

¹ Константин Филозоф, *Биографија деспота Стефана Лазаревића*, изд. В. Јагић, Гласник СУД 42 (1875), 287—288, помиње деспотов златни печат „који је имао слику града“ којим је оверена чувена деспотова повеља о привилегијама датим Београду. Затим, исти писац наводи да је сваки становник Београда добијао „књигу са печатом“, којом је доказивао да је становник Београда, да би могао да користи даровне повластице (l. c.). У доба угарске власти над градом, градске судије су својим печатом оверавале разна документа: М. Динић, *Грађа за историју Београда у средњем веку II*, Београд 1958, 88.

² »*Nos Augustinus dei et apostolice sedis gratia episcopus Thalonensis ac vicarius in pontificalibus ecclesie Strigoniensis per honorabile capitulum constitutus notum facimus uneveris et singulis ex nos in anno domini millesimo quadringentesimo decimo nono dedicavimus capellam in honorem sancte Marie Magdalene in allodio scilicet grangia...*« (*Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény, Dl 10869*). Уп. сл. 1.

У XV веку постојала је титуларна епископија *Thalonensis*, која се у изворима јавља од 1414. до 1432. године. Поменути епископ Августин је *Augustinus de Mothwitz*, каноник манастира св. Марије код Братиславе. Уп. С. Eubel, *Hierarchia catholica medii aevi I, Monasterii 1898*, 506.

³ *Dl 10869: »Et nos Antonius eiusdem dei et sedis apostolice gratia episcopus Nandoralbensis sigillum nostrum simulcum largicionibus CXL dierum indulgenciarum ac huiusdem... (оштећење) duximus apponendi. Anno domini 1431 die 7 festo dicti Stephani regis... (оштећење) dicti Anthony in Lechniz reconciliamus paterna benedictione«. Festum beati Stephani regis, који се помиње у тексту епископа Антонија, у ствари је depositio Stephani regis, тј. 20. август, према: Dr J. Szentpétery, *Oklevéltani naptár, Budapest 1912*.*

⁴ У жупанији Сепеш (*Szepesvármegye*) постојао је град Лехниц, а поред њега постојао је још у XIV веку картузијански манастир. У једном документу из 1337. године по-

миње се «*prior monasterii ord. Carthus. de valle (vallis) S. Antonii prope villam Lechnicz iuxta fluv. Dunajecz*»: D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I*, Budapest 1890, 262. Река Дунајец је десна притока Висле, а Лехниц се налазио на мађарско-пољској граници у XV веку: *Történelmi atlasz, Budapest 1963*, 12—13.

⁵ Уп. сл. 1.

⁶ На овај печат указао је D. Csánki, *Pecsétek mutatója, Budapest 1882*, 2.

⁷ Подела је извршена према *Grotefendu*, уп. W. Ewald, *Siegelkunde, München—Berlin 1914*, изд. 1969, 181; H. Bresslau, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien, Berlin—Leipzig 1931*, II, 569; A de Boiard, *Manuel de diplomatique française et pontificale, Paris 1929*.

⁸ Th. Igen, *Sphragistik, Grundriss der Geschichtswissenschaft*, ed. A. Meister, Leipzig 1906, 329; H. Bresslau, o. c. II, 607—608; W. Ewald, o. c. 217—218.

⁹ W Ewald, o. c. 216—217.

¹⁰ Уп. писмо папе Николе IV легату Еугубину 1290. године: A. Theiner, *Vetera monumenta Hungariam sacram illustrantia I, Romae 1859*, 366 и друге податке прикупљене у књизи Ј. Калић—Мијушковић, Београд у средњем веку, Београд 1967, 68 и 73—74. После захтева папе Николе IV да се епископ „шизматик“ у Београду смени и да се изабере нови епископ, у изворима се јавља епископ Мартин, фрањевац, који је 1306. године боравио у Падови: C. Eubel, *Hierarchia catholica I*, 371. У XIV веку је био веома активан епископ Павле. Он је био ослобођен уобичајених плаћања папи. Читаво време се трудио да поправи свој материјални положај. Јавља се у изворима и 1337. године: E. Kammerer, *A pécz nemzetség Arponyi ágának az Arponyi grófok családi levéltárában I (1241—1526)*, Budapest 1906, 104. Њега је касније на положају београдског епископа сменио Paulus Adae, O. Crucif. hosp. Strigon., који се јавља у изворима од 8. марта 1346: C. Eubel, *Hierarchia catholica I*, 371. Тачна је, дакле, претпоставка да је Београд у XIV веку у малом размаку имао двојицу истоимених епископа: уп. Ј. Калић—Мијушковић, Београд у средњем веку 362, нап. 9. Списку београдских епископа у XIV веку треба додати два нова имена: Joannes de Flestin (*Frusten?*), O. Er. s. A. (20. март 1363), који је заменио преминулог епископа Павла. Њега је, опет, заменио изгледа његов сабрат Nicolaus de Frusten. O. Er. s. A. (8. јун 1365): C. Eubel, *Hierarchia catholica I*, 372.

¹¹ Позната је епизода коју је забележио деспотов биограф. Када су једном приликом угарски свештеници донели своје иконе у Београд, деспот је тражио да их прегледа

и означивши их, разделио их је градским црквама: Константин Филозоф, изд. В. Јагић, 324. Д. Медаковић, Једно занимљиво место у биографији деспота Стефана Лазаревића, Зборник Матице српске 13—14 (1956), 301—304.

¹² P. Lukcsics, *XV századi pápák oklevelei I (1417—1431)*, Budapest 1931, 113.

¹³ P. Lukcsics, o. c. 119.

¹⁴ Уп. опис Константина Филозофа, изд. В. Јагић, 323—324.

¹⁵ Сачувано је писмо које је краљ Жигмунд упутио граду Шопрону са захтевом да се занатлије са породицама населе у Београду: *Történelmi tár 1861*, 138—139.

¹⁶ За епископа Београда је изабран *Stephanus Petri, cantor eccl. Cenadiens.* (30. април 1438): C. Eubel, *Hierarchia catholica II*, 219.

¹⁷ P. Lukcsics, o. c. 278 (16. април 1450).

¹⁸ Необјављена грађа: *Esztergomi székesfőkáptalan magánlevéltára, Lad. 45, fasc. 4, No. 5.*

¹⁹ Ту се помиње «*Thomas episcopus Nandoralbensis... plebanus ecclesie beate Marie Magdalene de castro Budensi*»: *Esztergomi székesfőkáptalan magánlevéltára, Lad. 45, fasc. 4, No. 6.* Црква св. Андрије у Сасаду, о којој је реч у документу, припадала је групи краљевских капела, основаних у околини Будима. Одлуком папе Бонифација IX, та црква је 1400. године потчињена јурисдикцији острогонског надбискупа: M. Jankovich, *Buda környék plébániáinak középkori kialakulása és a királyi kápolnak intézménye, Budapesti Régiségei XIX (1959)*, 84—85.

²⁰ *Budapest Múemlékei I, Budapest 1955*, 365—383; A. Kubinyi, *Topographic Growth of Buda up to 1541, Nouvelles Etudes Historiques Budapest 1965*, 140—141. Дуго су се спориле три будимске парохијске цркве око јурисдикције над градом, па је у два наврата извршено разграничење парохијских дистриката — 1390. и 1441. године, при чему су одређене границе јурисдикције и цркве св. Марије Магдалене, у којој се помиње београдски епископ Тома: A. Kubinyi, *Topographic Growth*, 146—147.

²¹ Писмо је упућено «*Petro episcopo Nandoralbensi Vesprimii residenti*»: I. Nagy, *Sopron vármegye története II (1412—1653)*, Sopron 1891, 506—512. Уп. C. Eubel, *Hierarchia catholica, II 219.*

²² Nicolaus Joannes Petrii помиње се као епископ Београда 24. априла 1525 (C. Eubel, *Hierarchia catholica III*, 252). Год. 1541. помиње се Nicolaus de Pethry: T. Károlyi, *A Nagy-Károlyi gróf Károlyi család oklevéltára I (1253—1413)*, Budapest 1882, 190.

LES SCEAUX DE BELGRADE AU MOYEN AGE

Jovanka Kalić

Les sources historiques témoignent de l'existence des sceaux divers qui furent en usage à Belgrade au Moyen Age. Pour la plupart, ces renseignements proviennent du XVe siècle. Ils appartiennent à la période du gouvernement du despote Stefan Lazarević à Belgrade (1403—1427) et à l'époque de la domination hongroise sur la ville (1427—1521). Au moment où la vie de la ville fut très développée, on vérifiait par des sceaux les documents délivrés par le pouvoir officiel, l'église ou les personnes diverses. L'usage en était très large dans la vie quotidienne des habitants. Pourtant, aucun sceau de Belgrade médiéval ne fut pas découvert jusqu'à présent.

L'auteur présente les résultats des recherches poursuivies dans les Archives d'Etat de la Hongrie, concernant les sceaux de Belgrade au Moyen Age. Il publie les sceaux appartenant aux évêques catholiques de Belgrade au XVe siècle: celui de l'évêque Antoine de 1431 et l'autre de l'évêque Thomas de 1452.

Le sceau de l'évêque Antoine se trouve sur le document fait à l'ordre du vicaire de l'église d'Esztergom. Le texte fait savoir que l'évêque Augustin, vicaire de cette église, a consacré une chapelle en Hongrie à Marie Madelaine. L'évêque de Belgrade, Antoine, a certifié postérieurement ce document en 1431 et vérifié par son sceau. Pour cette raison, le document porte deux sceaux en cire. Le premier étant de l'évêque Augustin se trouve du côté gauche, tandis que l'autre, appartenant à l'évêque de Belgrade, est situé sur le côté droit.

Le sceau de l'évêque de Belgrade est un sigillum pendens. D'après ses dimensions, il est de la catégorie de grands sceaux en cire, faisant partie du groupe des sceaux dits gothiques. Tout au long du bord se trouve l'inscription:

S(igillum) Antoni epi(scopi) Nand(or) Albe (nsis)

Sur le fond vert du sceau est représentée la Vierge avec son enfant sur le trône gothique, à ses pieds peut-on voir un moine à genoux. Il est possible que celui-ci fut le propriétaire du sceau.

Le sceau de l'évêque Thomas se trouve sur le document fait le 6 septembre à Buda. C'est un exemplaire du sigillum impressum, mais dans un très mauvais état.

La seconde partie de l'étude offre des informations nouvelles sur les évêques catholiques de Belgrade au XVe siècle et traite de problème de leur présence dans la ville. Il est évident que les sources historiques les mentionnent comme présents en Hongrie, hors de Belgrade. Il semble qu'ils participaient faiblement dans la vie de leur diocèse. L'auteur en tire la conclusion qu'ils y avaient une situation économique défavorable, même dans la période du gouvernement hongrois dans la ville. Ces renseignements sur les conditions religieuses en même temps découvrent la situation ethnique à Belgrade. Les Serbes orthodoxes constituaient la majorité des habitants de la ville et la propagande catholique ne pouvait pas trouver parmi eux ses fidèles.

